

Marx eta iraultza

Beltza

1. Amodiozko eta gorrotozko historia

«Marx eta Iraultza» aipatu behar dizuet orain, eta zail samarra gertatzen zait nere historia pertsonala eta hitzaldiaren gaia bereiztea. Nola edo hala, bizi izan dudana ikerlanean sartuko da, eta ideien exposaketan, izandako esperientziak, ilusioak eta nahigabeak ere agertuko dira. Beraz, hitzaldi hau ez da marxologo hotz batek egin lezakeena izango; marxismoak asko suposatu du nire jarreretan, eta horren barneko eta esankor gertatu zitzaidan doktrinari buruz argudio subjektiboak eta, nolabait, apasionatuak ere desarrolatuko ditut.

Hemengo beste asko bezala, Euskadi askatzeko borrokan oso naturalki suertatu nintzen, gizarteak, familiak eta historiak ia etengabe bultzatuta. Anitzen militantzia hola ageri zen: ez gara abertzale bilakatu, esate baterako, konbertitzen den paganoaren antzera; euskalduntasuna eta abertzaletasuna oso uztartu eta elkarlotuak gertatu zitzaizkigun eta, azken funtsean, oztopo guztiak gorabehera abertzaletasuna biziarazteko borrokaren aukera egin genuen; abertzale izatea, berriz, ez zen hautu bat, ia erremediorik gabeko gauza baino.

1.1. Marxismoa, «kanpotik etorria»

Marxismoa, bai, bilakabide baten ondorioz deskubritu genuen, kanpotik etorria izanki, eta konbertsioa zen harekiko egin genuena. «Kanpotik etorria» diot, eta honekin esan nahi dudana zera da: lehengo jelkideen seme-alabak garela, eta haientzat arrotzak zirela langileen iraultzari lotutako doktrinak, pentsaerak eta jarrerak. Berdin guretzat, hasieran behintzat; PNVrengandik bereizten gintuen jarrera, independentziaren nahiari eta borroka inmediateari lotua zegoen, ia besterik gabe.

Kanpotik heldu zitzaigun marxismoa, baina, halaber, ez oso urrundik. Deskolonizazioaren gorabeherak, nahiz eta gugandik urrunak espazioz, oso hurbilak zitzaizkigun gure praktika explikatzeko eta egokitzeko; eta Hego Euskal Herrian hedatu zen langileria guztiz presente zegoen hirietan eta gizarte-praktiketan. Hots, orain dela hamabost-hogei urteko Euskadin, borroka abertzalea gaurkotu eta gogortu nahi genuenoi, zeharo hurbilak bihurtu zitzaizkigun, gatazka antiinperialistei eta langileriaren munta sozialari loturiko pentsaerak.

Eta marxismoan, gauza asko aurkitu genuen. Gure historia, batzuek ukatua eta besteek mitifikatua, sakonki ezagutzeko bide bat; PNV burgesia nazionalaren interesekin identifikatuz, Partido honen erdibideak eta katramilak ulertzeko giltzarria; askatasun osoa iraultza sozialarekin bat eginez, gure borroka propioa zilegiztatze bide zabal bat ere bai, munduan zeharko fronte antiinperialistatan partehartzen genuelako eta, bidebatez, etorkinen problema lazarriari irtenbide baiezkorrak ematen ahal genizkiolako. Eta, zinez, marxismoaren ekarri positibo hauek, oraindik ditudan jarreretan iraun dirautela esango dizuet, nahiz eta ez lehen uste genuen moduan, ez eta orduan zuten osotasun borobilean ere.

Halere, marxismoa ez zen soilki egoera ikertzeko bide zientifiko bat. Hori bakarrik izan balitz, euskal nazionalismoaren atal batek, gureak alegia, XX. mendeko fenomeno kulturalik esankorretariko bat ezagutu zuela esan genezakeen, besterik gabe. Denok dakizuenez, oso handia da materialismo historikoaren eragina gaurko histori eta gizarte-ikerketan; noski, haren metodologiaren parte bat onartzeak edo, marxismoaren zirikaden ondorioz, historiaren edukin sozio-ekonomikoa arreta handiagoz aztertzeak, ez

dute esan nahi historigileak iraultzaile bihurtu direnik. Halere, adibide honek erakusten digu noraino sartua den marxismoa giza zientzien esparruan. Beraz, Euskadira ere heldu behar zuen haren eraginak. Beti bezala, berandu, errepika lezake bat edo batek... Baina, guretat, marxismoa ez zen soilki entelegatzearen giltzarri hotza: haren baitan, iraultza egiteko estrategia bilatu eta aurkitu nahi genuen. Gogora dezadan, marxismo-leninismoaren kontzeptu ofizialetan, ezagutza objektiboaren egiazko teoria eta praktika iraultzaile jakintsu propioa dela *batean* marxismoa.

Gure aldetik, etorkizun iraultzailea eta komunismoa nahitaezko beharkizun bezala aurkezten zituen mistika baten gisa ikusten ahal zen; oso konfortablea da horrelako doktrina bat; konfortablea, bereziki, zokoratuak, pertsegitu eta gotorki zigortuak aurkitzen diren militanteentzat. Historiaren zentzua gurekin zebilen, eta, minoria klandestino zapalduaren egoera latzean, etorkizunaren hazia zen ernetzen ari.

Halaber, leninismoa, maoismoa eta castrismoa ikertzen genituen, proletalgora, alderdia, minoria zuzentzailea, gerrila eta beste kontzeptu asko elkarrekin lotzeko, Euskadirako egokia zatekeen borroka-bidearen txerka; eta geundeneko egoeratik abiatuz, egokiak nahi genituen estrategia eta taktika, edozein irakurketa, kontaktu edo eztabaida onartuz, argia ager zekigun.

Puntu honetara helduta, aitortu beharra dizuet, egoera intelektual eroso eta betekor batetan instalatzera iritsi nintzela orain hamahiru edo hamalau urte. Euskadiren historia eta egoera lerro nagusietan ulertuta (hala uste genuen, bederen), historiaren mugimenduan sartuta, koiunturaltzat jotzen genituen estrategia egokia aplikatzeko oztopoak, gure ahuleziak sortuztat, baina kemenaren kemenaz gaindigarritzat, bata bestearen atzean irabaztekoztat, militantzia emanaren bidez, iraultza bururatu arte.

1.2. Marxismoarekiko desliluramendua

Desliluramenduaren garaia heldu zitzaidan gero. Nondik has? Zergatik hori? Ez naiz oraindik bilakabide osoa ongi konprenitzeko gauza. Maoismoaren krisiak, bere luzean, galdera asko pausa-

tzeko parada eskaini zidan beharbada. Urte batzutan zehar hedatu zen parada hori, noski. Bata bestearen atzetik, eta edozein taiuz, ausnargai hauek izan nituen: naturari buruzko ekialdeko gizarteen galderak; zapalkuntza, larderia, autoritarismoa eta alderdia zeinen elkarlotuak dauden ikertzea; borroka antiinperialisten ondorioz sortzen ziren estatu berrien barne-politikak; eurokomunismoaren komeriak, ezkertiarren antzutasuna...

Historia eta gizartea ulertzeko hain egokia iruditzen zitzaidan marxismoa, munstrokeria baten (edo batzuren) aita zen bihurtua. Komunismorako bidean, trantsizio-aldi bat agindu ziguten fundatzaileek: baina trantsizio-aldi hori, praktikan gihartua, ez zen sozialismoa, baizik eta barnean guztiz zapaltzaileak eta kanpoan gellen eta estrategia nazionalisten sortzaileak ziren Estatuak. Gainera, gizarte kapitalisten altzoan, marxismoaren ondorengoak bitan banatzen ziren: kapitalismoaren kudeatzaile (edo garagista soil) bilakatu ziren sozialdemokratak, eta eurokomunistak; edota gizartea aldatzeko intzidentziarik gabeko mila familia eta praktikatan (maiz, praktika ikaragarritan) banatzen ziren ezkertiarak. Azken hauenganako sinpatia galdu gabe, orokortasuna oso ezkortzat jotzera heldu nintzen.

Eta, 1968ko bide berean, zuzenketa batzuren ahaleginetan sartu nintzen, beste batzuk bezalaxe. Marxismo libertarioan, hain zuzen; Marxen ekarriak ahaztu gabe, eta Marx gazteagan harturik finkapuntua, anarkismoak hierarkiaz eta larderiez egiten duen kritikaz bete nahi genuen esparru iraultzailea. Baina, alde batetik betegarri gertatzen bazen ere, jarrera horrek pipia eta sitsa sartzen zituen marxismoaren enbor trinkoan. Ez da posible marxismoan nahi dena hartu eta beste guztia ahantzi edo ukatzea; sobera doktrina batua eta elkarlotua da, haren kontradikzioak gorabehera, eta, nire ustez, marxismo libertarioa ezin daiteke anarteko urrats bat baizik izan. Batzuk horretan dirautena badakit, halere.

Beharbada, eta marxismoari buruz, Espainiako sasidemokrazia eta gerla mundialaren posibilitate hurbila izan ditut ausnargai nagusiak azken urteotan. Espainiako sozialistek eta komunistek gure borrokari buruz dituzten jarrerak min handia eman didate: ez itxarongarriak ez zirelako, baizik eta internazionalismo proletarioaren ukapen borobilak izan direlako, nazionalismo zapaltzaileaz beterikoak... Marxengandik datozen sozialista eta komunista horiek

ederki frogatu digute zer-nolako endekatzea jasan dezakeen marxismoak; eta usteltzeko gaitasun honek pentsarazten dit, berriz ere, ez ote diren marxismoaren baitan egongo ideologia zapaltzaileen hazi eta hedapenak, beren buruak marxistatzat dauzkatenak zapaltzaileen kolaboradore eta kudeatzaile izatera eramaten ahal dituzten jarrerak eta sineskerak. Zeren, egia esanez, Espainiako komunistak eta sozialistak egiten ari direna, imagina al genezake anarkisten partetik? Nekez, niretzat bederen.

Marxismoan ere zerbait usteldua dagoela pentsatzera iritsia nauzue, eta marxismoa ez ote den ideologia eta jarrera zapaltzaileen osakin bat galdetzera. Halere, marxismoan sinesturik bizi eta hil diren hainbeste iraultzaile errespetua zor diet, eta ez nuke guztiz ezkor izan nahi. Baina, eta blokeen politika?, eta Ekialdeko Estatuak jarrerak? Non koka daitezke? Azken finean, oinarriko militante kristauak bezala egiten ahal da: Jesus zintzoa eta Eliza gaiztoa direla esanez, Jaungoikoa salbatu. Marx salbagarria da, Estatu guzti hauen politika marxismoaren endakatze eta saldukeria bat baizik ez bada.

Ez nabil sendra honetatik. Berriz ere, egiaz gauzaturiko praktikek marxismoan, badela zerbait endekagarri pentsatzera naramate; eta zerbait hori, autoritarismoaren kritikaren faltan datzala esango nuke. Diodan, halaber, marxismoaren krisiaren aurrean eszeptizismo eta ezegitearen putzuan ez amiltzeko, beste nonbait aurkitu nahi nukeela borroka iraultzailearen zergatia eta itxaropena. Agian, zapalkuntza onartzen ez duen etikan, eta beren kateak hausteko zapalduak duten edo izan dezaketen kontzientzian, ezar daitezke itxaropen eta azalpen horiek. Badakit, jakin, marxismo batek horrelako humanismoa eta kontzientzia indibidualak «utopiko» edo «burges txiki» direla baieztatu duena; haien truke, gizarte-bilakabidearen agerpen zientifiko bat eman nahi izan zuen. Apologista batek zioenez (R. Garaudy, 1968an):

«Marxismoa bere aurreko komunismo-forma guztietatik bereizten duena hau da: ez duela komunismoaren beharra ideal moral, eskakizun erligioso edo exigentzia ez-razional batetan ezartzen, baizik eta gizarte kapitalistaren egiazko mugimenduaren analisisan, non haren suntsiketara daramaten barne kontradikzioak eta langile-klasea bereziki ikertzen diren. Langile-klasea da kontradikzioak gainditzeko eta gizar-

te-harremanen sistema berria, komunismoa alegia, eraikitze-ko gai den bakarra.

Han zekusan marxismoak bere indar propioa, eta honetan ikusten diot nik ahulezia, gero azalduko dudanez.

2. Marxen pentsaera

Baina nere historiatik atera gaitzen, eta sar Marxen pentsaeran. Marxen urteurrena dela eta, gaiari lotuko natzaio; Marx bera izango dut ikergai nagusi, eta haren ondoan emandako hedapenak, nahiz marxismo propioan nahiz gizarte-historian, argibide gisa erabiliko ditut, besterik gabe. Halere, gauzak diren bezala dira: Marx ez da soilki pentsalari bat, teoriko bat; bere bizia, Bakunin-ek idazten zuen bezala, langile mugimenduari zion emana. Eta marxismoaren izenean egindako guztia ere ikergai dugu, praktika eta historia edozein eraikuntza teorikoren argigarriak bait dira.

Demagun, hasteko, Marxengan eta marxismo-aurreko sozialis-
tengan aurki dezakegula berdintasunen bat; hau da, sozialismoaren nahia eta beharkizuna, lehenagoko mugimendu humanista batetan, behintzat, finkatzen direla, gizarte-injustizian eta langileriaren bo-
rondate iraultzailean.

2.1. Marx desberdinak

Marxengan, esan dut, eta esaera zehaztu beharko nuke. Zeren Marxengan aldi, idazki eta jarrera desberdinak bereiz bait daitezke. Ez naiz oso sakon sartuko Marx gazte eta Marx helduari buruzko eztabaidan. Gogora ditzadan, baina, auzi honi buruzko teoria nagusiak, Louis Gruelek («Le Clerc, le Barbare et le Prince», in: *Les Temps Modernes*, 1983ko martxoa) aipatzen dituen eran.

Ortodoxoek diotenez, pentsaera bakar bat heltzen eta zabal-
tzen da Marxengan, inongo hausturarik gabe; hasieran, sumindura
moral a eta zapalkuntzaren kritika abstraktua, gerora, zientziaren

bidez, askapenaren baldintza egikorrek deskubritzeko. Guztiz alderantzizkoa da *Marx gaztea*-gan marxismo osoaren giltzarria aurkitu nahi dutenen jarrera. Alienazioaren kritikak, humanista eta (batzuren hitzez) libertarioak, 1844eko *Eskuizbribuak*-etan agertzen denak, Marxen egiazko dimentsioa ematen diguke. *Kapitala*, lan horien zabalpen bukatugabea dateke, eta azken lanak ez dira garapen endekatuak baizik, Estatu eta instituzioen barneko politikak murriztuak.

Haustura epistemologikoa-ren eskola dugu hirugarrena. Marx batzu ba omen dira, bat bakarrik marxista: 1845 aurretik, idealismo alemanaren menpean zegoen Marx; *Kapitala*-eko Marxek, materialismoaren bidez, beste kontinente zientifiko berri bat sortu zuen, non alienazioaren teoriak eta humanismo abstraktuaren ondorioek ez omen bait dute lekurik. Althusser dugu, bereziki, linea honen aitzindaria, eta haren ikusmoldeek eragin handia izan dute gure belaunaldian. Haren ustez, nabaria litzateke haustura alienazioari buruz; *Eskuizkribuak*-etan, lanaren bidez (beste baten poderiopean dagoen lanaren bidez), gizonak bere burua diruaren eta merkantzien pean ezartzen duela dio Marxek: kontzeptu hau antropologikoa dugu, oraindik. *Kapitala*-n berriz, lana ez da haboro subjektu baten eginkizun soila, «gizarte-neurri» bat baizik. Alienazioa kontzeptua ia zeharo desagertua dago *Kapitala*-n. Gisa berean, humanismoari buruzko haustura ere balegoke, prezeski *Feuerbach-i buruzko tesiak*-etan aurki daitekeenarekin konparatuz. Feuerbach-en pentsaeraren oinarria soilki etikoa da; Marxek ez du onartzen hau: gizonaren alde benetan lan egin nahi bada, azpimarratzen du justuki, beharkizun politiko, ekonomiko eta sozialak kontutan hartu behar dira; gizartearen ardatza amodioan ikustea, egiazko errealitateari muzin egitea da, eta idealismo tronpakor batetan amiltzea. Gainera, harreman ekonomiko eta sozialek dute determinatzen gure sentimenduen sorrera. Haustura honetan (edo garapen berri hauetan, behintzat), alde positiboa ukaezina da. Arazoak gero datoz, iraultzaren garaipenaren izenean hobendun ez diren sakrifizioa onartzen denean; baina hau beste auzi bat da.

Azkenean, batzuk (gero eta gehiagok, alegia) Marxen lana *kontradikzioz betea* agertzen dela diote. Barne-tinkaduraz higitutako lan eskergan, berdin aurki daitezke historia orokorki baldintzatzen duten lege objektiboak, eta imaginazioak edo sinboloek historia

orutzen dutelako kontzeptua; berdin, zentralizazioaren gorai-pa-mena eta langileen autonomiari sostengua.

Zein da, beraz, egiazko Marx? zein, ikertu, ospatu edo arbuia-tuko duguna? Egiatan, ezin nezake neure egin marxismo sobieta-rraren doktrina ortodoxoa, non marxismoaren garapen lineala onartzen bait da, eta Marxen lehenengo sumindura-etikatik laister komunismoa sortuko duen oraingo Sovietar Batasunera haustura-rik gabe heltzen bait da. Halaber, Marx gaztea egiazko Marx dela dioen teoriak, nahiz eta oso erakargarria izan, ez nau egun bete-zen, lehen esan dudanez. Nahiago dut kontradikzioz beteriko la-na ikertu, baina kontradikzio hauetan hari gidari bat badela pen-tsatzten dut. Saia nadin, beraz, kontradikzio horiek agerrarazten eta haria bilatzen.

2.2. Marxen kontradikzioak

2.2.1. Iraultzaren protagonista: proletalgoa

Has gaitezen iraultzaren protagonistarekin.

Iraultzaren bilakabideari buruz, Marxek ez du soilki esaten in-dustriaren eta produkziobideen garapenak sozialismoa ekarriko duenik; bere doktrinaren ardatzean proletalgoa sartzen du. Prole-talgoa, langileria, langile-klasea (nahiz eta batzuek kontzeptu hauek bereizi), kapitalismoaren ekoizpena da, eta kapitalismoaren ehorzlea izango da; produkzio-harreman sozialek proletalgoa sor-tzen dute, eta proletalgo honek egingo du iraultza. Noski, garapen ekonomikoa harreman sozialekin kontradikzioan sartuko denera-ko jotzen da posibletzat iraultza; eta iraultzaileek ezin dezakete historiaren gurpila behar den zentzuan bultzatu baino, gauzak au-rreratu nahi izatekotan; zentzua, beraz, gure borondateatik at dago emana.

Baina gaurko egoera ikusirik, oso nabariak egiten zaizkigu Marxen teoriaren ahuleria batzu. Marxek proletalgoari lotzen dio iraultza; onartzen du humanitatearen sorreratik datorrela menpe-ratu eta menperatzaileen arteko borroka, baina borroka honen alde ernakorra gizarte industrial-kapitalistan soilki aurki daitekeela azpimarratzen du. Proletalgoa, zientifikoki frogatu nahi duenez,

gauza da klase zapaltzaileak suntsitzeko eta ez du bere azpian klase zapaldu berririk ezarriko.

Proletalgoaren egoera propioa ikertuz, berriz, Marxen aurka bi alde nagusi ager genitzake.

Marxen arabera, igotzen ari den klaseak boterea hartzen du, botere politikoa denean falta zaion gauza bakarra. Burgesiaren adibidea erabili du askotan: noblezia botere politikoaren jabe zen, baina burgesiak kontrolatzen zituen industrigintza, merkatal mundua eta, neurri batetan bederen, laborarien ekoizpena; nahitaezkoa zen iraultza burgesa. Baina, eta baina handia da hau, nobleziak zuzenki eta esankorki zapaltzen zuen klasea ez zen burgesia, laborariak baino. Laborarien menperakuntza eta miseriaren gainean erakia zegoen handiki eta merkatarien munduan; eta merkatarien eta industrialen jatorrian glebatik ihesi egindako baserritarrak aurki bazitezkeen ere, ihes egindako haiek ez ziren laborari-multzoaren bilakabidearen erregela, salbuespenak baino. Proletalgoaren kasuan, ez da gauza bera gertatzen. Marxek ederki deskribatu zuen bere garaiko gizarte kapitalista: plusbalioaren legea hartu zuen oinarritzat, eta plusbalioaz jabetzeko borrokaren ondorioz, proletalگوaren egoera miserablea nola hedatzen eta betikotzen zen erakutsi zuen. Eta, nahiz eta pauperizazioaren, txirotzearen, teoria eztabaiaezinezko balioduna ez izan, gure gizarte kapitalista argi eta garbi dena zera da: proletalگوa ez dagoela, inondik ere, iraultza burgesa egin zuten burgesen egoeran. Erabaki ekonomikoetan duen munta oso eskasa da, eta ez du kasik existitzen berak kontrolatzen duen industriak. Hemen dialektikak salto ikaragarria egiten du hutsaren gainean; ezdeusetik nagusi izaterako pausoa, edo ezin daiteke eman, edo Marxek explizitaturiko arrazoi eta mekanismoetatik aparte egin beharko da.

Nahi bada, alokatu batzu produkzio- edo gizarte-kontrolaren leku klabeetan daudela esan daiteke: hauek «koadroak» ditugu, teknikari hautuak, manatzen duten «jakintsuak». Proletalگوaren abangoardia dira, ala kapitalisten morroi hoberenak? Bigarren hipotesi (edo baieztapen) hau egiazkoa baldin bada, gero eta ukatua goa gertatzen da proletarioek (marxismo ortodoxoari jarraituz) iraultza egiteko duten gaitasuna. Honela, ondorio lazgarri eta interesanteetan sartzen gara. Hau da: teknikaren hedapena eta boteareen zentralizazioa uztarturik ari dira aitzinatzen, ez teknikaren

garapenak berez horrela eskatzen duelako, baizik eta zentralizazioa emendatzen eta azkartzen duten teknikaren posibilitateak direlako *nabitara* onartzen eta aurrera eramaten direnak. Hots, batu egiten dira teknikarien erresuma produkzioan, eta teknikarien eginbidea gizarte-kontrolan: Mendebaldean, 200 edo 600 Multinazionaletako agintarien eta nagusien pean egiten da; Ekialdean, berriz, Alderdiko burokrata eta nagusien pean. Ondorio lazgarria da, askoren ustez, kapitalismoa eta sozialismoa ez direla erakunde sozial posible bakarrak; teknofaxismo zentralizatu bat, non Estatuak hurbildik kontrolatzen bait du gizartea, hirugarren posibilitate bat bezala agertzen zaigu. Hemendik ikusita, Ekialdeko eta Mendebaldeko Estatuaren arteko liskarra ez da soilki edo nagusiki kapitalismoaren eta sozialismoaren arteko gatazka, bi teknofaxismo militar eta industrialen arteko esperantzarik gabeko borroka baino.

Esperantzarik gabekoa diot, eta berehala damutu naiz. Damutu, esperantza (utopia bezala) iraultzaren parte bat delako. Aipatu dudan hipotesian, eta ikuspegi libertario batetik begiratuta, borroka iraultzailea ez da soilki ekonomiak bereizten dituen klaseen arteko borroka bat, baizik eta, batez ere, hierarkiak eta gizarte-kontrolak elkarren etsaitzen dituen zapaltzaileen eta zapalduen arteko gatazka. Eta gatazka hori ulertzeko, marxismotik atera beharra dago, beste erreferentzi puntuak hartu beharra, zerbait berri eta zaharren zain, zuloatik aterako gaituen praktika baten bila ibili behar da... Gero itzuliko naiz berriro puntu honetara.

2.2.2. Proletalgoaren iraultzazaletasuna

Natorren orain Marxen kontradikzioetara.

Marxek egindako lanetan, gauza asko aurki daiteke; eta, beste irakurketa bat eginez, modu desberdin batez aurkez liteke proletalgoaren teoria: proletalgoa da, alde batetik, menperatua dagoena eta produkziobideen giltzarria bere eskuetan (nahiz eta horretaz ohartu gabe) daukana; era berean, horren kontzientzia hartzen ari den klasea dugu langileria. Eta bilakabide honetan, nahiz eta produkziobideen nagusia ez izan, produkziobide guztiak behar bezala erabiltzeko gauza dela konpreni dezake proletalgoak, burgesiaren

parasitotasuna uler dezake, eta iraultza egiteko gai bihurtu. Marxentzat, beraz, proletalgora ez da soilki miseriara bultzatua den giza multzoa, baizik, eta era berean, bere klase-kontzientzia hartzen ari den klase iraultzailea; komunisten lana (eta honela konprenitzen zituen Marxek bere lan teorikoak eta Internazionalaren eginkizuna) kontzientzi hartze hori arintzea dateke.

Demagun baietz, eta interpretazio horrek lehen egindako kritikari indarra kentzen diola. Halere, bigarren irakurketa hau urrundu egiten da jite materialista eta deterministetatik; iraultza egiteko gaitasunaren arazoan, kontzientziari ematen dio lehentasuna, eta utopiko arbuaiatuen heinera darama marxismo zientifikoa... Nahiz eta hemen «utopiko» batzu, «zientifiko»ak baino gehiago maite diren, nire kasuan bederen. Kontzientzi hartzeko prozesu hone-tan, Marxek premiazko munta ematen dio langileen kontzentrazioari: *Kapitala*-ko hitzez esateko,

«Explotazioa emendatzen delarik, emendatzen da langile-klasearen erresistentzia ere, gero eta disziplinatua, batua-
go eta organizatua delako, produkzio kapitalistaren me-
kanika propioarengatik».

Fourier-ek hirurogei urte lehenago beste mintzaira bat izan zuen lan alokatu eta industrialari buruz; ederki deskribatu zuen gizona: zapaldua, humildua, makina bihurtua, bere zorion-instintuak lantegietan zokoratua. Stajanovistek lan-disziplina maite izan badute ere, gaurko langile askok, lantegiak nazkaturik, nahiago lituzkete Fourier-en hitzak, eta ez lukete onartuko lantegian inposatutako disziplina iraultza egiteko eskola positiboa denik. Menturaz ez dakite aski dialektika... Gero helduko diot berriz hari honi.

2.2.3. Plusbalioaren teoria

Baina holako zientifikotasunera itzuliz, aipa dezadan beste zerbait: plusbalioaren teoria da marxismoaren ardatz nagusi bat, nire ustez. Eta teoria honetan, etika iraultzaileari eta iraultzaren posibilitateari hotzikara sortzen dieten puntuak aurkitzen dira.

Marxek, emandakotzat, ahituezin eta baliagarritzat kontsideratzen du natura; honetan, XVIII. mendetik datorren antropozentrismo optimista industrialaren beste intelektual bat bezala definienezakeen. Noski, interpretapen hau ez da gizakume guztiena; Europatik at, eta herri-mentalitateetan ere, badakigu onura guztien ama gurgarritzat jotzen dela natura. Baina XIX. mendean doainik emandako zerbait bezala kontsideratzen zuten natura Europa makinistaren semeek, gupida gabe eraldatzeko eta baliatzeko gauza bezala, hain zuzen. Balioa ez dator, hauek diotenez, naturatik, gizonaren indar-lanak sortzen bait du! Dakikezuenez, aitzinako Greziar, Txinatar eta Egiptiarrentzat, laborantza zen balioen sortzailea, naturaren eginkizun sortzaile propioa bideratzen zuelako; gauzak transformatzen zituzten makinak ez ziren, berez, balio-sortzaile. Fisiokratak, gero, onartu egin zuten teoria hau. Geroago, makinismoaren garaian beste ihardespen bat eman zuten Adam Smith-ek: edozein sistema edo eginkizun ekomikoren jite produktiboa neurtzeko, lanaren erizpide batua erabili zuten. Lurrak, itsasoak edo makinak ez dute berez balioa sortzen, ekonomikoki mintzatuz haien baitan giza lanaren kantitate (eta kalitate) bat erabiltzen ez bada Marxek onartu eta eraldatu egin zuten Smith-en teoria, lan-indarraren kategoria sartuz. Baina, azken funtsean, balioa giza aktibitatearekin lotua gelditu zen. Batzuk, «falokratiko»tzat jo dute teoria hau, natura pasibo gisa kontsideratzen duelako, eta lana «ar ernatzaile» bezala... Utz dezagun mementuz bederen, sobera urrun garamatzakeen ikuspuntu hau.

Natura, hartaz baliatzeko emana zen ber, «herri primitibo»ak ez ziren «lehen gai»en lurretan bizi ziren basatiak baizik, natura bezain emanak eta baliagarriak zirelarik hauek. Askoren ustez, eta bat nator hauekin, Marxek naturari eta herri primitiboek buruz zuten mespretxua, XIX. mendeko ideologia europarrari dago lotua, eta plusbalioaren teoriarekin uztartzen ahal da. Demagun beste abiapuntu bat; XVIII. mendearen bukaeratik Marxen garairarte, honela entelegatzen zen herri «primitibo»en ekonomia: tresneria eta ezagutzarik gabe, indibiduoek ezin dezakete subsistentziarako baizik produzitu; gaineratikorik gabe, ez zegoen trukerik, ez dirurik, ez eta zibilizaziorik ere... Marxek gauza bera pentsatzen zuen; autarkia zen, haren ustez, komunitate primitibo haien bizimodu normala, eta honek explikatzen zuen haien egonkortasuna. Noski, Boas-ek eta Malinowski-k XX. mendearen hasieran egindako aur-

kikundeek atzera bota dute irudi hau; egun, «basati» horiek justu aldrebes kontsideratzen dira: produkzioerik gabeko metatzaille, xahutzaile huts. Ekonomia produktibistatik lehen bezain urrun, eta optika honetatik beti kondenaigarri, halere.

Baina herrion naturarekiko eta giza harremanekiko jarrerak esankorrek bazaizkigu gaur, marxismotik at aurkitu izan zaie esannahia.

Edozein gisatan ahituezina zirudien naturak XIX. mendean, eta basatiak zibilizazio industrialak inguratuko eta integratuko zituen gizagajoak besterik ez ziren. Bitartean, metropolietan (eta, beti Marxi jarraituz, hemen zetzan iraultza eta giza etorkizunaren gakoa), langile eta burgesen arteko borroka plusbalioaren inguruan ematen zen, lehenak pobreziaaren aurka, bigarrenak irabaziaren alde. Gaurregun, gauzak ezin daitezke horrela ikus. Ongi dakigu natura ez dela ahituezina, oreka hauskorra duela nabari da, eta indar produktiboen garapenak katastrofe kosmikoa ekar dezakeela (eta badakarrela) begibistan dugu! Ekologiaren doktrina, ekologisten borroka, ez da marxismotik jaioa eta, anitzetan, marxista indutrizale-desarroitzen kontra egin behar da tamalez. Plusbalioaren inguruko liskarrek era berean, ez dute zentzu bera XIX. mendeko suburbio ingelesetan eta egungo gizarte kontsumistan. Langileriaren parte batek ez du, aspaldidanik, bizitzeko eskatzen, bai-zik ustelkeriak kontsumitzeko, nagusien bizi mailara heltzeko edo hura imitatzeko, publizitateak eta ideologia zapaltzaileak sinestazten dioten era tristean. Eta metropolietan zer banaturik badago, neurri on batean bederen, Hirugarren munduaren explotaziotik dator; explotazio hau, prezeski, natura eta lehengaien lapurketa edo baliaketa soilean finkatzen da.

Noski, marxismoak (Marx ondokoak, batez ere) inperialismoaren kritika egin du, eta nazioarteko lan banaketa salatu du; herri kolonial eta dependenteen borroketan parte hartzen duten militanten asko marxista dira. Baina ez al dira marxismoaz janzen beren nazioen enplegu-maila defendatzeko, edo beren bezeria sindikalaren onurak begiratzeko, nazio aberatsetan egiten den plusbalioaren banaketa hori onartzen duten beste asko ere? Marx berbera ez da hobengabea arazo honetan. Kolonizazioari buruz zituen jarrerak, kontradiktorioak haiek ere, ez ziren inoiz kondena hutsezkoak izan; Indiako kasua artoski zuen aztertu, eta, nahiz eta Ingelesen

dominazioak bertako egiturak errotik desegiten zituela esan, nahiz eta ankerkeriak salatu, kolonialismoaren alde positiboak ikusten zituen, nahiz metropolietan egiten zen akumulaziorako, nahiz kolonietan bertan gizarte berrien haziak ereiten zirelako. Ez al zituen proletalgora eta industria egiazko libertatearen aurrealdintza kontsideratzen, etorkizunerako? Hemen, eta Engelsek Austria-Hungariako eslaboen kasuan bezalaxe, injustizia «partzial» bat onartzen zuen, historiaren zentzu askakor orokorraren izenean. Esan ohi da, gero eta orokorragoa den teoria batek gero eta errazago onartzen dituela teoriar sartzen ez diren astakeriak eta injustiziak. Baina itzul gaitezen harira.

Nire ustez, Marxek, teoria eurozentrista batetan sartuta, «atzeratu»enak edo «basati»enak zirelako zituen mespretxatzen kolonizatuen eskubideak. Dialektika, ideologia bihurturik, biziki langesoa da.

Are gehiago, esan genezake teoria-ideologia hark protagonista bat behar zuela, langile-klasea alegia, eta protagonista hori alienatuz eta ideologizatuz, gizartearen egiazko martxa eta egoera ukatzera helduko zela. Gainaipatu ditut estatu kapitalistetako langile-alderdien eta sindikatuen jarrerak, beren jite ezsolidario ikaragarriekin. Prezeski, hurbil dugu Frantzia: Algeriako gerlari buruz, esate baterako, detaileak ukan zituzten komunistek, baina ez ziren gobernuaren kontra jazarri; gaur, armen komertzioari buruz, enpleguaren defentsa dute puntu nagusia, bestalde armek duten esanahia edo nora doazen eskomunikatuz; hiritar-eskubideak ukatzen zaizkielarik lan egiten duten etorkinei buruz, ez dira arrazismotik urrun ibili azken urteotan. Ez dugu gauza bat ahaztu behar: gizarte kapitalistetan, langileen erakundeek ez dute beti indar iraultzaile gisa funtzionatzen; interes profesionalen defentsa sar daiteke sistemaren kohesioaren barnean, sistemaren izaera zapal-tzailea gorabehera, zer banaturik denean.

Onar daiteke, eta ni hori sinestua nago, langileria beti zapaldua izango dela, eta potentziaz beti iraultzaile dela. Baina langileria eta iraultza besterik gabe identifikatzea ez da zehatza, nire eritziz berderen; Alain Touraine-k dioenez,

«langileria ez da Historia gurutzatzen duen Jainko bat, klase herritarren era berezi eta pasakorra baizik; era berean, haren lana eta eginkizuna anizkorrek izan daitezke».

Zapalduen interesen aurka ari daiteke langileriaren atal bat, kontextu historiko batetan. «Primitibo»ak eta «lumpen»ak mespretxatuz, marxismoak bere barne-kontradikzio bat garbitu nahi du: ideologia bat dela frogatzen du soilki.

3. Marxismoaren anbiguotasunak

Marxismoaren ondorio batzu anbiguoak dira, bitarikoak edo hedatu gabeak, eta anbiguitate hori praktika zapaltzaile askoren sorburua da. Zilegi bekit anbiguitate horiek behin eta berriz azpimarratzea; eta, are, anbiguotasunari zentzu bat aurkitzera abiatuko naiz. Aipatu auzietan, sonatuenak gogoratuko dizkizuet.

3.1. Proletalgoaren kontzientzia

Proletalgoaren kontzientzia duzue bat. Langileen askapena, langileen beren obra izango dela azpimarratu zuen Marxek. Baina, denbora berean, proletalgoak, kontzientzia lortzeko, alderdi politikoan organizatu behar zuela esan zuen. Marxismoaren jarraitzaile ofizialenek, kontzientzia hori kanpotik zetorrela esanez, alderdiaren mistika eta diktadura dituzte asmatu: Kautsky eta Lenin dituzue linea honen arbasoak, eta Stalin ondorengo ezagunena. Ez dute, egia esan, gauza bera pentsatzen «konsejista» deitu marxistek; Lenin, hauen ustez, Marxengandik bereizi egiten da, ukatu egiten du Marx. Gero emango dut honi buruz dudan eritzia.

3.2. Demokrazia burgesarekiko jarrera

Demokrazia burgesarekiko jarrera dugu beste istilu bat. Marxek ederki salatu zituen sozialismoa jokaera parlamentari eta legalista hutsetan amildu nahi zutenak, baina demokrazia honen instituzioetan parte hartzea onartzen du; eta, nahiz eta biolentziaren

eginkizun historikoa deskribatu, ez du inoiz esan biolentziarik gabe ez dela iraultza emango. Areago, Ingalaterra, Holanda eta EE.BB.etan –hau da, demokrazia hedatuetan– bide bakezaleen bidez iraultza egin litekeela onartzen du. Horiek horrela, beste bi linea datoz gibelean: kontradikzio ekonomikoaren ondorioz eta biolentziarik gabe iraultza itxaroten duten erreformistak, batetik, eta bestetik, harmada herritar–gorriak organizatzen ederki dakitenak.

3.3. Trantsizio–aldia

Trantsizio–aldiari buruz, eta hona beste puntu nagusi bat, ikaragarriak dira kontradikzioak Estatu proletari eta proletalgoaren diktaduraz. Proletalgoak botere politikoa hartu egin behar duela dio, eta Estatu erabili behar duela etsaiak suntsitzeko; era berean, indartuz doan Estatu honetan, bere suntsitze propioa umotzen ari dela dio. Marxentzat, naturaren (edo, bederen, gizarte–bilakabidearen) lege objektibo bat zen dialektika; harentzat oso ulergarri zatekeen azkartzen ari zen autoritatea askatasun bihurtuko zela, baina paradoxa hegeliano honek asaldu egiten zuen Bakunin; honek autoritateak autoritate gehiago baizik ez zuela ekarriko pentsatzen zuelako sinpleki. Sinpleki, eta egiazki: sobera ezagunak dira proletalgoaren diktaduraren ondorioak eta egiazko jiteak, hemen gai honetaz tematzeko.

Diodan, halere, ahulezia batzu dituela Marxengan estatuaren teoriak. Oso eskasa da harentzat burokratea eta politikarien eginkizuna: Klase zapaltzailea burgesia da; Estatu bere tresna du, eta estatuaren zerbitzariak (edo azalezko buruzagiak, burgesiaren morroi baizik ez dira. Beraz, klase zapaltzailea, klase nagusia bera, desagertzen bada, morroiak ere desagertuko dira. Klase zapaltzailea guztiz bat edo bateratua dagoela sinestea, teoria marxistaren osagai nagusi bat da; haren barne–liskarrak ez dira azalekoak baino. Bonapartismoari, Bismarck edo Pariseko Komunari buruzko idazkiak arretaz irakurtzen badira, ordea, noizbehinka badirudi Marxek onartuko zukeela Estatu gizarte osotik aparte jar daitekeela, politikari eta funtzionarien eskuetan, klase–egoerari adi eta

lotua, bai, baina burgesiaren tresna *zuzena* izan gabe; halere, azken funtsean beti atzera joko du Marxek, eta behin eta berriz baieztatuko du Estatu-aparatoa kontrolatzen duen minoriak ez duela inoiz sortu ez botere politiko independente bat, ez eginkizun tekniko ezinbesteko bat. Arazo honi buruz, Marxen testu deskriptibo eta teorikoak kontrajarri ohi dira, eta bigarrenek atxekitzen dute lehentasuna.

Logika honen arabera, burgesiarik gabeko eta sozialismoaren erresumetan, nahiz eta Estatuak jarraitu, estatu-funtzionariak ezin izan litezke proletalgoaren zerbitzari baizik. Bakuninek, berriz, ez zuen hori uste:

«Klase berri bat izango da, zioen, egiazko edo gezurrezko jakintsuen hierarkia berria, eta mundua, jakinduriaren ize-nean, minoria zapaltzailearen eta gehiengo zapaldu berriaren artean banatuko da. Honelako erregimen batek oso arrenkura handiak sortuko ditu masetan, eta Marx jaunaren gobernuak arrenkurak bezain handia izango den harmada beharko du».

Gaurko erregimen marxisten analisisian —esan nahi bait da, analisi kritikoa— linea ideologiko desberdin askoren teoriak aurki daitezke: eskuineko neomakiabelistak (Pareto etab.), anarkistak, trotskystak, kontsejistikak, Djilas eta beste transfugak... Halere, argi dagoena zera da: han badela klase edo kasta zapaltzaile berri bat, eta, batzuren ustez (bat nator haiekin), estatu-boterearen kontrolak produkzio-bideez jabetzeko gaitasuna eman diela. Beraz, botere politikoa eta hierarkia *berez* kritikatu behar dira, eta ez soilki klase nagusien zerbitzari arrunt gisa. Marxek egin ez zuen urratsak, ederki erraztu die bidea burokratei.

Badira Marx libertario, estatuaren etsai ikusi nahi dutenak ere, nahiz eta heterodoxian, marxismo ofizialetik at. Baina marxismoak izan duen munta historikoa ikertu nahi bada, nire ustez, praktikaren erizpidea aplikatu behar zaio, Leninek eskatzen zuen bezalaxe; eta beldur naiz praktikaren erantzunak ez ote duen egiazko marxismoa, koantitatiboki bederen, marxismo ortodoxoa dela adierazten.

4. Laburtuz

4.1. Autoritarismoa

Kontradikzio hauek aipatu ditut, bereziki, azaleko nahaspila honetan hari gidari bat aurkitu nahiz. Eta, nire ustez, haxe dateke: Marx autoritarioa zela, eta autoritateari buruz zuen jarrera pertsonalaz kutsatu zuela bere ideologia. Prusiano, teuton eta abar, izan litezke eztabaida honetan sar zitezkeen termino merkeak. Ez dut horretan sartu nahi. Zergatik ez dakit, baina autoritarioa zela, bai.

Langile-mugimenduan Marxen garaian gertatu zen liskarrik esankorrena, marxista eta anarkisten artekoa da. Hemen neur daiteke pertsonaia. Bakuninistekin izandako polemiketan, eta batez ere 1872 inguruan gertaturiko hausturan, jite hori ongi agertzen da, ukaezinezko eran.

Marxek eta Bakuninek 1844ean ezagutu zuten elkar, Parisen. Laister (1848an) «Neue Rheinische Zeitung»-en afera agertzen da; Marxen lagun batek, Parisetik igorritako gutun batean, Bakunin Errusiako espia bat zela baieztatzen du, eta George Sand-en lekukotasuna inbokutzen da bertan. Marxek agertarazi egiten du gutun hau, baita, gero, Sand-ek gezurtatzeko egindako izkribua ere. Hemen dator etsaigo pertsonala. Baina askoz handiagoa zen etena ideietan. Bakuninek Marxen lan zientifikoa miresten zuen, eta materialismo historikoa, proletalgoaren eginkizuna eta Internazionalaren ideia Marxengandik onartu zituen; halere, 1870-72an Marxen pangermanismoa kritikatzin du. Pangermanismo honetan, kritika nazional eta nazionalisten gain, Estatuarekiko adorazioa salatzen zuen Bakuninek dagoeneko.

Horiek horrela, 1870-1871n gertatzen dira harreman hauetan Marx hobekien erretratatzin duten gertakariak. Aipa ditzadan Kugelmann-i igorritako «Communication Confidentielle», eta Lafargue-ri idatzitako karta (1870.04.19an); horiekin batean, Londresko Konferentziaren aktak eta lekukotasunak. Eszizioaren arriskua zela eta «ulergarriak» dira beharbada terminoak: teoriak ez daki deus, ezjakina da, berbalapikoa, tontotzarra, edo diktadore moskobita... Baina gogorra da 1848ko aferarekin berriz ere lotu, eta

Bakuninek Europa nahasteko diru errusoa hartzen zuela baieztatzeari.

Funtsean, Lehen A.I.T. oso heterogenoa zen, oso anarkikoa. Han ziren tradeunionistak, sozialdemokratak, bakuninistak,... Marxen asmoa, Den Haag-en (La Hayan) (1872) eta gero zentrua New-Yorka eramanean, erakunde homogeno eta zentralizatua sortzea zen; Bakuninen asmoa kontrakoa zen, noski, autonomia eta deszentralizazioa begiratzeko.

Eta Marxi hierarkiaren eta larderiaren kritika zuzena falta zaio, hain zuzen. Bakuninek idatzia ez zuen ulertu, edo ez zuen ulertu nahi izan:

«Beharrezkoa da diktadura, Estatu baten aurka beste bat sortzeko egiten diren iraultza politikoetan; ezinezkoa da zapalkuntza guztiak batean suntsitu nahi diren iraultza sozialan».

4.2. Iraultza ezberdinak

Hitz batez, eta laburtzeko, Iraultzak konnotazio ezberdinak dauzka. Lana edo lan-indarraren explotazioa desegiteko, marxistak eta anarkistak bat datoz jabego pribatua abolitu behar dela esatean; baina produkzio-bideen jabegoa ezin uler daiteke hierarkia eta autoritate gabe. Burgesia jabegotik erauziz, autoritatearen eta estatuaren problemak berez konponduko zirela baieztatzean, guztiz azientifiko eta utopikoa zen Marx. Aieru bat egin zuen, besterik gabe.

Noski, ezin eska dakioke inori etorkizuna nahitaez igartzea; nekez jakin zezakeen Marxek zer gertatuko zen jabego pribatua abolituz gero, eta jabego pribatuaren gizarte kapitalista ongi aztertzea aski zuela esaten ahal da. Baina autoritarismoaren kutsuaz markaturiko kontradikzioetan finkatu da marxismo ofiziala bere mustrokeria eraikitzeko: ukazina da Marxen erresponsabilitatea. Ukazina dela diot, zeren haren garaian langile ta pentsalari askok esan eta praktikatu bait zuen batera egin behar zela Iraultza soziala posible egiteko edozein hierarkia suntsitzea eta jabegoa abolitzea. Jabegoa, jakinduria, burokrazia, edo alderdiaren barneko egoerek

ematen duten boterea elkarrekin lotuz eta salatuz, iraultzarako beste bide bat erakutsi zuten Bakuninen inguruan mugitzen zirenek. Jabego pribatua abolitzea beharrezkoa da, baina ez da aski; hierarkia guztiak suntsitzea, berriz, beharrezkoa izatez gain, aski dateke.

Marxek ez zuen horrelako ahotsik entzun nahi izan; are gehiago, iraina, kalumnia eta ustelkeria erabili zituen ahotsa isil arazteko. Horregatik, eta marxismo autoritarioaren aurrean gogaitua, erantzule daukat Marx ere eta aitortzen dizuet ez zaidala begikoa.

4.3. Balantzea

Hemen amaitzen da, beraz, amodiozko eta gorrotozko beste historio arrunt bat? Auskalo! Gizarte-zientzietan, asko zor diogu Marxi, asko zor diot. Gaur dagoen marxismo ofizialari buruz, gauza bera esaten ahal da? Ezetz pentsatzen dut, boterearen ideologia bihurtu bait da marxismoa.

Langileriaren eta alderdiaren arteko dialektika dela eta, partidoa «jakintsu kolektiboa» dela baieztatu du ortodoxiak, gizarte-bilakaeraren tendentziazko legeen arabera. Tesi hau, *partijnost* deitua, Leninengan aurki daiteke lehen aldiz explizitatu, *Materialismoa eta enpiriokritizismoa* liburuaren laugarren atalean. Hurrengo pausoa, erraz emana, zientzia osoa Alderdiaren interesen arabera eratzea izan da; Sobiet Batasuneko Alderdiaren Historia, hamaika aldiz berridatzia, zientifikotasun horien froga edo adibide nagusizat jo genezake.

Azken funtsean, marxismoa ideologia hutsa bihurtzen da, ego-zentrikoa eta antidialektikoa. Borrokatzeko tresna bat da, besterik gabe: mundua zintzo eta gaiztotan banatzen du, ikuspuntu desberdinak «saldukeriak» edo «konplotak» baizik ez dira; historia, orainaren zerbitzari soil egiten du, eta zerbitzatu behar direnak, noski, Partidoaren interesak dira. Marxek berak, alienazioarekin eta klase nagusien interesekin lotzen du ideologia, mundu-ikusera aldrebes eta tronpakor bat adierazteko; dudarik gabe, marxismo ofizialak momifikatu egin ditu borroka sozialen ezagutza eta ikerketa, Ekialdean estatuaren boterea goraiatuz, eta Mendebaldean de-

mokrazia burgesaren fetitxismoa onartuz. Beldur naiz, ezagutzei dagokienez, ez ote diren gizarte-kontrola eta bonba atomikoa honelako marxismoak eskain diezazkigukeen «balio» bakarrak... Harelere, marxismo ofizialetik at dauden batzuek, kontsejismoaz eta anarkismoaz nolabait kutsatuak, lanean ari dira, eta gaurko hitzal-diak asko zor die.

Gramsci-ren pentsaerarekin lotzeko, demagun marxismo «ofizialak» positibismo-determinismoa onartu duela batez ere, eta besteek marxismoan dauden indikazio implizitoak, hedatu gabeko posibilitateak. Horrela da, agian, marxismoaren kontinentea oso zabala delako, zabalegia.

Baina, gure Euskal Herri honetan, gure erresistentzia finkatzen duten loturazko arrazoiak aztertzeke ere ez zait aski marxismoa. Ez dakit *Argia*-k Aberrri Egunari buruz atera duen zenbakia irakurri duzuen (970. zb., 1983-IV-4). Beren lekukotasuna ematen dutenen hitzetan, taldearen kohesioa eta borrokatzeko nahia, klasetik aparte dagoen beste errealitate batetan finkatzen direla susma daiteke; hizkuntza, desioa, natura, leinua eta ez dakit zer nahasten dira arrago berezi batetan, marxismoaren kategoria tipikoetan irreduktible den arragoan... Zientzian ere ukatu beharko ote da marxismoa? Ez dakit, baina borrokan ukatua, gauditua dela pentsatzen dut.

B.

MARX Y LA REVOLUCION

MARX ET LA REVOLUTION

La primera parte de este trabajo ofrece el testimonio personal de Beltza sobre sus relaciones con el marxismo. Revive la euforia y seguridad que la «conversión» al marxismo comunicaba al militante abertzale de izquierdas de hace 15 ó 20 años. Pero también recuerda la amarga desilusión que siguió a esa primera etapa. El autor enumera los varios factores teóricos y prácticos que le han llevado a la convicción de que la teoría marxista posee en sí misma gérmenes de degeneración, y a la búsqueda del fundamento de la esperanza revolucionaria «en una ética contraria a cualquiera opresión y en la conciencia que tienen o pueden tener los oprimidos para romper sus cadenas».

En la segunda parte, Beltza se ciñe al análisis de Marx. No satisfecho con las interpretaciones «ortodoxa», historicista, y althusseriana de Marx, prefiere adoptar el modelo interpretativo de un Marx «contradictorio».

Se analiza, en primer lugar, la concepción del proletariado, protagonista de la revolución. Descubre diversas contradicciones tanto a nivel de teoría como de la práctica que ha motivado. Luego, en relación a la teoría de la plusvalía, denuncia el desprecio de Marx hacia los pueblos primitivos, que tendría sus raíces en la mentalidad eurocentrista del s. XIX y en la teoría del «valor», producido exclusivamente por el trabajo. Denuncia asimismo las valoraciones contradictorias del colonialismo, justificado muchas veces «en nombre de un sentido liberador universal de la historia».

Las contradicciones de la teoría, Beltza las ve corroboradas en la práctica de los Partidos comunistas, en el fracaso de la solidaridad internacional de los trabajadores. No se puede identificar clase trabajadora y revolución.

Por último se refiere a tres ambigüedades teórico-prácticas del marxismo: 1) el proletariado se autolibera, pero necesita ser organizado desde fuera; 2) la violencia cumple una función histórica, pero ciertas democracias burguesas pueden acceder al comunismo pacíficamente; 3) el Estado tiene que desaparecer, pero en la etapa socialista de transición, debe fortalecerse.

El hilo conductor de todas estas contradicciones es el talante personal autoritario de Karl Marx, que se refleja también en su ideología. Esto se puede comprobar en las agrias polémicas que sostuvo con Bakunin.

Beltza reconoce su deuda para con Marx, pero confiesa que no debe nada al «marxismo ortodoxo». Constata que el bagaje del marxismo le es insuficiente para justificar su lucha en Euskal Herria. Termina preguntándose si no habrá que superar el marxismo en la ciencia, como de hecho se ha superado ya en la lucha.

La première partie de ce travail nous offre le témoignage personnel de Beltza sur ses rapports avec le marxisme. Il revit l'euphorie et l'assurance que la «conversion» au marxisme communiquait au militant abertzale de gauche d'il y a 15 ou 20 ans. Mais il rappelle aussi l'amère déception qui a suivi cette première étape. L'auteur énumère les divers facteurs théoriques et pratiques qui l'ont mené d'une part à la conviction que la théorie marxiste possède en elle-même des germes de dégénération, d'autre part à la recherche du fondement de l'espoir révolutionnaire «dans une éthique contraire à toute oppression et dans la conscience que les opprimés ont ou peuvent avoir pour rompre leurs chaînes».

Dans une deuxième partie, Beltza se limite à l'analyse de Marx. Non satisfait des interprétations «orthodoxe», historiciste et althusserienne de Marx, il préfère adopter le modèle interprétatif d'un Marx «contradictoire».

L'auteur analyse en premier lieu la conception du prolétariat, protagoniste de la révolution. Il découvre diverses contradictions autant au niveau de la théorie que de la pratique qui en découle. Ensuite, en ce qui concerne la théorie de la plus-value, il dénonce le mépris de Marx envers les peuples primitifs, mépris qui aurait ses racines dans la mentalité eurocentriste du XIX siècle et dans la théorie de la «valeur», produite exclusivement par le travail. Il dénonce aussi les appréciations contradictoires du colonialisme, souvent justifié «au nom d'un sens libérateur universel de l'histoire».

Pour Beltza, les contradictions de la théorie se voient corroborées dans la pratique des Partis communistes, dans l'échec de la solidarité internationale des travailleurs. *On ne peut pas identifier classe ouvrière et révolution.*

Finalement, il se réfère à trois ambiguïtés théorico-pratiques du marxisme: 1) le prolétariat s'auto-libère, mais il a besoin d'être organisé de l'extérieur; 2) la violence joue une fonction historique, mais certaines démocraties bourgeoises peuvent accéder au communisme pacifiquement; 3) l'Etat doit disparaître, mais dans l'étape socialiste de transition, il doit se renforcer.

Le fil conducteur de toutes ces contradictions est le caractère personnel autoritaire de Karl Marx, qui se reflète aussi dans son idéologie. Les vives polémiques qu'il a entretenues avec Bakounin en sont une preuve.

Beltza reconnaît sa dette envers Marx, mais avoue ne rien devoir au «marxisme orthodoxe». Il constate que le bagage du marxisme ne lui suffit pas pour justifier sa lutte en Euskal Herria et achève son travail en se demandant s'il ne faudra pas dépasser le marxisme dans la science, comme, en fait, il l'a déjà été dépassé dans la lutte.